

Definice jevu a vymezení pojmů

Kyberšikana je souhrnné označení specifických druhů psychické šikany (tj. chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, ohrožovat nebo zastrašovat jiného člověka nebo skupinu osob) využívajících moderních komunikačních a informačních technologií (mobilních telefonů, počítačů, tabletů, aj. nástrojů).

Virtuální prostředí mění charakter šikany. Mezi základní rysy patří anonymita útočníka (často však zdánlivá), nezávislost na místě a čase, útočníkem i obětí se může stát každý (i fyzicky slabý jedinec, který byl třeba i sám obětí šikany), lidé se ve virtuálním prostředí chovají méně opatrně, než v reálném životě (a více si i dovolí/odosobněnost), útočníkovi často pomáhá „publikum“, které zvyšuje intenzitu útoku a dopady na oběti a které i jednání původně myšlenému jako žert, může dát jiný rozměr.

Kyberšikana zahrnuje např. opakované obtěžující prozvánění mobilním telefonem, opakované posílání útočných, urážlivých nebo nevyžádaných zpráv, rozšiřování pomluv a lží o někom s cílem ho poškodit, vytváření falešných účtů nebo krádež cizích účtů a manipulace s nimi (s cílem napadenému ublížit), zveřejňování ponižujících fotografií (autentických nebo uměle vytvořených) či videozáznamů (může předcházet vyvedení oběti z rovnováhy a následné natáčení její reakce) nebo audiozáznamů na internetu, aj. Zejm. tyto formy se často vyskytují v kombinaci a často rovněž doplňují „klasickou“ („offline“) šikanku probíhající např. na půdě školy, nebo v její blízkosti.

Kritériem pro posuzování rozdílu mezi kyberšikanou a tzv. on-line obtěžováním je dlouhodobost, opakování a dopady na napadeného člověka – oběť jednání vnímá jako ubližující, útokům se nedokáže účinně bránit. Dopady na psychiku oběti mohou být velmi závažné, mohou výrazně ovlivnit kvalitu života, mohou být doprovázeny psychosomatickými projevy, v extrémních případech pak může stav vést k sebepoškozování oběti nebo k sebevraždě.

Zpracovatel

Oddělení sociálně právní ochrany dětí
Městského úřadu Jeseník
září 2018

Řada projevů kyberšikany pak naplňuje znaky nejméně přestupku nebo až trestného činu. Kyberšikana zahrnuje i zastrašování, vyhrožování a vydírání. Obtěžující psaní zpráv, volání nebo prozvánění může přejít v kyberstalking či stalking. Mezi kyberšikanu nebo jako příbuzné fenomény, úzce související, lze řadit i tzv. Happy Slapping nebo kybergrooming.

Happy Slapping - (v překl. „šťastné fackování“) - jedná se o natáčení oběti fyzického útoku. „Úspěšnost“ natáčení souvisí s momentem překvapení, intenzitou útoku (od facky až po brutální fyzické napadání) a počtem zhlédnutí.

Kybergrooming – jedná se o lákání nevědomé oběti na osobní schůzku, často pod falešnou identitou. Základem je postupné přesvědčování oběti (i za pomoci slibovaných benefitů – např. nabití kreditu, poskytnutí peněz, příslib dobrodružství) a sbližování s ní (ve spojení s vylákáním osobních a citlivých údajů, fotek, apod., kterými následně může oběť vydírat a tlačit ji k osobnímu setkání). Ohroženou skupinou jsou zejm. děti.

Specifikem je pak sexting – tj. rozesílání zpráv, fotek a videí se sexuálním obsahem. I dobrovolné pořízení tohoto materiálu představuje riziko, že se tyto materiály v budoucnu stanou nástrojem kyberšikany (možno i za dlouhou dobu). V případě mladistvých pak i dobrovolné sebe-focení nebo sebe-natáčení takového materiálu před dovršením 18 let je z pohledu zákona samo o sobě vnímáno jako trestné a to přestože sexuálně žít mohou mladiství legálně po dovršení 15 let.

Postup řešení situace

Z pozice OBĚTI

- **Zachovat klid -nejednat ukvapeně.**
- **Uschovat si důkazy – uchovat a vystopovat veškeré důkazy kyberšikany (SMS zprávy, e-mailové zprávy, zprávy z chatu, uložte www stránky apod.). Na základě těchto důkazů může být proti útočníkovi či útočníkům zahájeno vyšetřování.**
- **Ukončit komunikaci s pachatelem –** nekomunikovat s útočníkem, nesnažit se ho žádným způsobem odradit od jeho počínání, nevyhrožovat, nemstít se. Cílem útočníka je vyvolat v oběti reakci, ať už je jakákoli.
- **Blokovat pachatele a blokovat obsah,** který rozšiřuje – pokusit se zamezit útočníkovi přístup k účtu nebo telefonnímu číslu oběti a je-li to v dané situaci možné, i k nástroji či službě, pomocí které své útoky realizuje (kontaktovat poskytovatele služby).
- **Identifikovat pachatele** (pokud to neohrozí oběť)
- **Oznámit útok dospělým** - svěřit se rodiči, učiteli, jiné blízké osobě. Pro uchování důkazů oslovit někoho, kdo má vyšší IT gramotnost. Kontaktovat školu a specializované instituce (PPP, Policie, intervenční (i on-line) služby specializující se na řešení kyberšikany, psychology, apod.).
- **Nebát se vyhledat pomoc u specialistů** – kontaktovat specializované organizace, poradny případně Policii ČR, OSPOD.
- **Žádat konečný verdikt** (v případě řešení situace školou) – po prošetření celého případu trvat na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí.

Pozn. Jednotlivé kroky na sebe nemusí přesně navazovat, dítě může oznámit útok dospělé osobě již v prvotních fázích - dále podpora dospělé osoby.

Z pozice RODIČE

V případě rodiče oběti

- Předně je nutné podpořit dítě podle postupů viz. řešení z pohledu oběti – tj. ukončit komunikaci, blokovat útočníka atd.
- Zajistit, aby se dítě v domácím prostředí cítilo bezpečně a aby mělo ve svém rodiči bezpodmínečnou podporu.
- Vyšetření vzniklé situace samotným rodičem – rodič musí porozumět, co přesně se stalo, kdo byl do kyberšikany zapojen, jaká byla prvotní příčina apod. Nalezení příčiny pomůže rodiči zvolit adekvátní postup a řešení – ať již bylo jeho dítě obětí či agresorem.
- Vyhnout se zákazu přístupu dítěte ke komunikačním technologiím, které do té chvíle používalo (např. instant messengery, sociální sítě). Tato strategie vzniklou situaci nijak neřeší, nemá ani preventivní efekt.
- Kontaktovat školu, specializovanou instituci či přímo rodiče agresora. Společně s nimi pak může rodič zajistit odstranění závadných materiálů, provést blokaci, promyslet postup řešení apod. V některých případech je rovněž vhodné kontaktovat Policii ČR – a to zejména tehdy, pokud je oběti vyhrožováno fyzickým napadením nebo pokud existuje podezření, že byl spáchán trestný čin.
- Žádat konečný verdikt, i po skončení kyberšikany spolupracovat se školou

V případě rodiče agresora

- **Zahájit spolupráci s kurátorem pro děti a mládež.**
- **Pokusit se o minimalizaci škod**, usilovat o narovnání (např. omluva, náhrada vzniklé škody, apod.).

Z pozice ŠKOLY

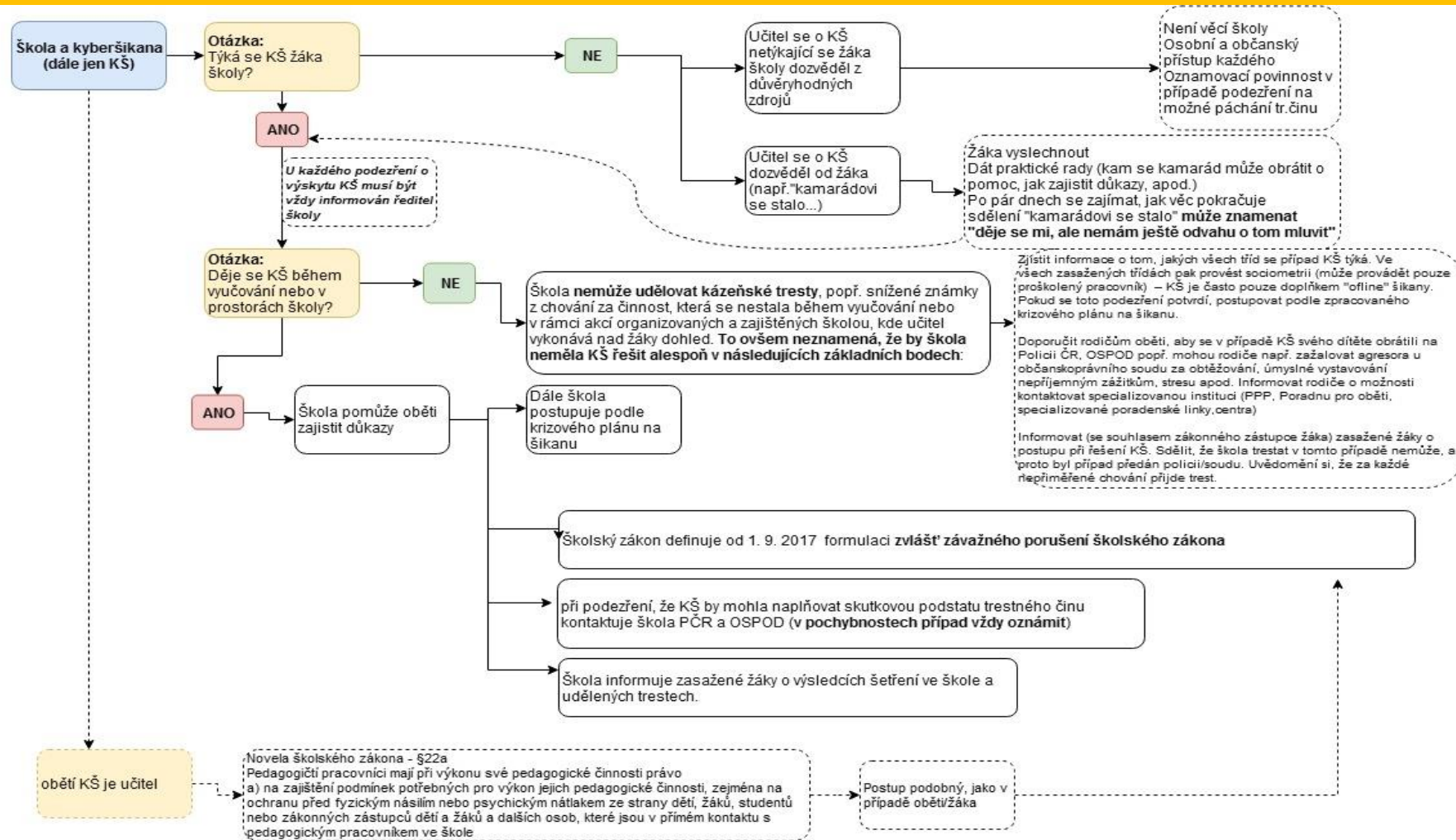
- **Podpořit oběť a zajistit její bezpečí** - zklidnění oběti a nabídnutí podpory, po zajištění důkazů odstranit závadný obsah z internetu – např. smazat videa, která oběť ponižují, odstranit závadné fotografie, zablokovat profil pachatele atd. Toto lze provádět v součinnosti s IT odborníkem, poskytovatelem dané on-line služby, administrátory služby apod.
- Před samotným smazáním materiálů je však nutné **zajistit dostatek důkazů**. Pro podporu lze kontaktovat odborné instituce, organizace (viz spolupracující instituce, síť služeb a zdroje pomoci).
- **Incident vždy vyšetřit** – pokud nejsme schopni incident sami vyšetřit, využít podpory externích institucí. Vyšetřování zahrnuje zjištění, kde incident probíhal, jak dlouho trval, kdo se do něj zapojil, jaký dopad měl na oběť, jakými technickými prostředky lze útok zastavit apod.
- O incidentu je **nutné informovat rodiče oběti i rodiče agresora**, lze využít postupů definovaných ve scénáři řešení tradiční šikany.
- **Zkonzultovat řešení s dalšími institucemi** - v některých případech je vhodné postup řešení a zejména zvolené tresty konzultovat s dalšími subjekty – zřizovatelem školy, případně Českou školní inspekcí a dalšími institucemi.
- **Žádat konečný verdikt.**

- **Zvolit odpovídající opatření a realizovat preventivní opatření** – zanést do vnitřního řádu školy a školního řádu pravidla používání mobilních telefonů, internetu apod. (o vyučování, přestávkách), vypracovat školní preventivní program/krizový plán, využít ochranný software (informovat o tomto žáky), zajistit preventivní programy pro žáky a průběžné vzdělávání učitelů, informovat žáky o netiketě.
- V případě, že je agresor žákem školy a kyberšikana se dělá v rámci školy, postupuje škola vůči žáku agresorovi v souladu s krizovým plánem, který je součástí Minimálního preventivního programu a Školního řádu školy.
- **Ohlašovací povinnost** - škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech (*Ministerstvo školství, 2016a - Co dělat, když - Intervence pedagoga; Přílohy č. 7 Kyberšikana*):
 - A. Dojde-li k šikaně/kyberšikaně **v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost** tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona), podle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjednat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání.
 - B. Škola ohlašuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.
 - C. Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství. Tuto skutečnost oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližším obvodním oddělení policie. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyzoomění do jednoho měsíce od podání oznámení. Oznámení může podat také zákonný zástupce dítěte.
 - D. V případě závažnějšího stupně šikany/kyberšikany by měl být informován také zřizovatel školy.

V případě, že KŠ naplňuje znaky činu jinak trestného (v případě nezletilých mladších 15 let) nebo provinění (v případě mladistvých) vstupují do řešení a práce s nezletilými/mladistvými i další instituce - mimo kurátora OSPOD, Policie ČR a státního zastupitelství je to i Probační a mediační služba.

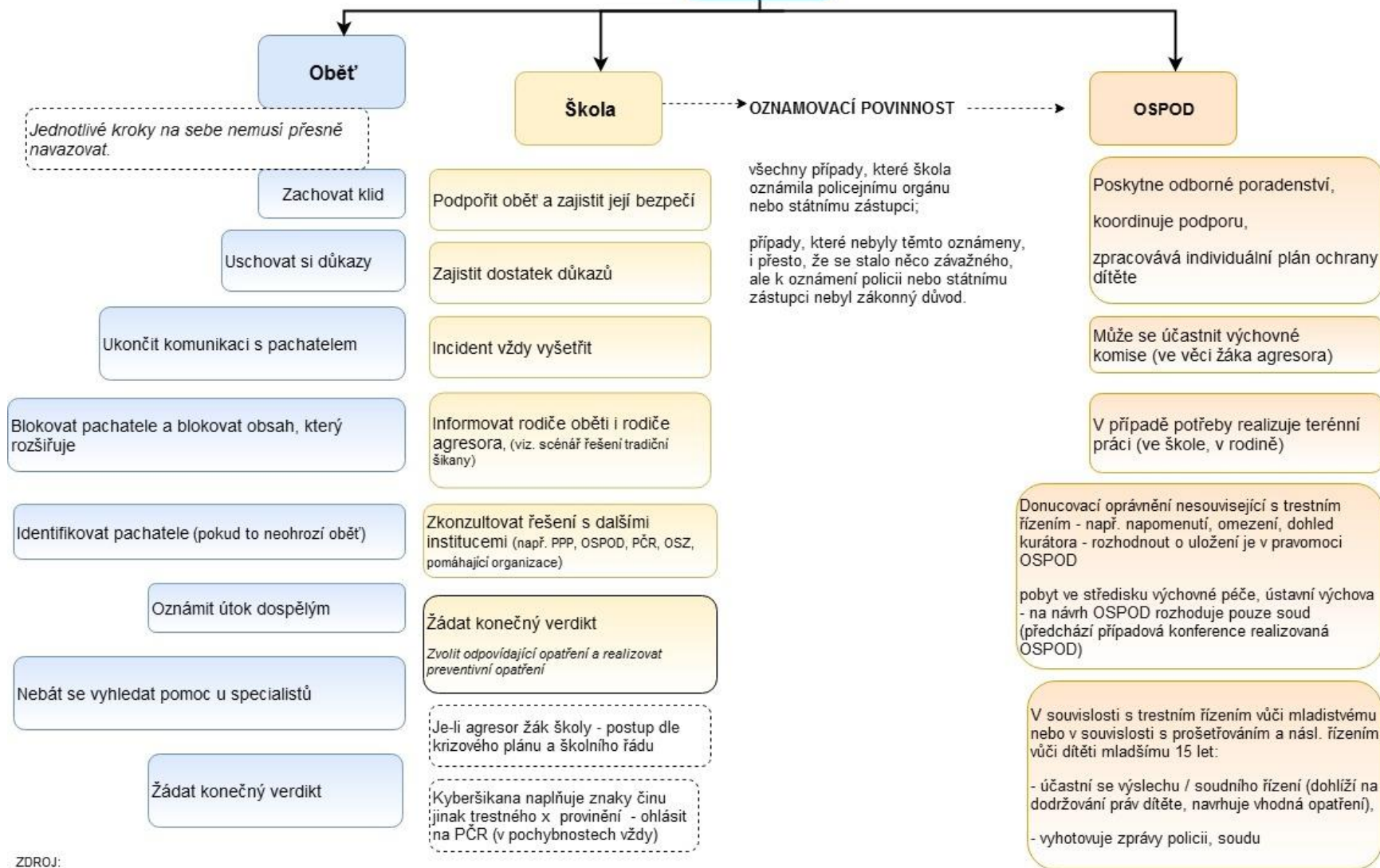

Grafické znázornění

ZDROJ:
 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2016). *Co dělat, když – intervence pedagoga. Příloha č. 7 - Kyberšikana*. Praha
 MŠMT. (2017a). *Pomůcka k nově zakotveným právům a povinnostem pedagogických pracovníků a k povinnému vyloučení žáka nebo studenta*
 Sztokowski R, Kopecký K., (2018). *Kyberšikana a další druhy on-line agrese zaměřené na učitele*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého..

Kyberšikana - co dělat

ZDROJ:
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2016). Co dělat, když – intervence pedagoga. Příloha č. 7 - Kyberšikana. Praha

Kazuistika

Když bylo Štěpánovi 8 let, jeho rodiče se rozvedli. Následovalo stěhování s matkou a staršími sourozenci do jiného města a posléze i Štěpánův přestup na jinou základní školu. Ještě před přestupem, o prázdninách, se Štěpán v novém bydlišti seznámil s vrstevníky, zejm. dívkami a do nové školy se těšil. Záhy však nastal zlom. Děti, s nimiž se Štěpán seznámil, o něm začaly šířit pomluvy. Na Messengeru založily skupinu, do které neměl Štěpán přístup a přeposílaly si vzájemně upravené fotky, na kterých Štěpán figuroval. O existenci skupiny se Štěpán dozvěděl poté, co jednu z fotek náhodně obdržel. Kyberšikanu pak začala provázet i šikana spolužáky ve škole. Spolužáci se Štěpánovi posmívali, schovávali mu před vyučovací hodinou školní věci nebo celý batoh, házeli po něm různými předměty, do zámku od skříňky mu nalili lepidlo. Šikana měla výrazný dopad na psychiku Štěpána, stávalo se, že nebyl schopen několik dní přijít do školy. „Byl jsem z toho na dně. Nemohl jsem se tam ukázat. Bylo to hrozné.“ Sám se domnívá, že škola kyberšikanu ani šikanu neřešila. Jeho matka byla jednou ve škole situaci syna osobně projednat, nic se však nezměnilo, podle Štěpána se šikana spíše zhoršila. Propadl depresím, objevily se u něj myšlenky na sebepoškození.

Největší krize pak přišla před ukončením posledního ročníku ZŠ, kdy se Štěpán, v té době pod obrovským tlakem ze situace ve škole, pohádal s rodinou. Konflikt vyústil v to, že se Štěpán, po předchozích výhrůžkách sebepoškozením, pořežal na zápěstí a byl následně hospitalizován v Bohnické psychiatrické léčebně. Zde pobyl měsíc.

„Šikana je nejhorší v tom, že zůstává v člověku i dlouho po tom, co skončí. Musí se s tím dlouho vyrovnávat.“ (Štěpán Uhlík)

„Ničivá je v mnoha ohledech, ale za to nejhorší považují její následky pro budoucí život. Není to nějaká nehoda či nemoc, která po opuštění školy odezní. Oběť může být ovlivněna zkušenostmi s vážnou šikanou na mnoho let...“ (Jan Sláma – tvůrce projektu Nenech to být)

zdroj: <https://www.hatefree.cz/blo/clanky/2838-stepan-uhlik>

Spolupracující instituce, síť služeb a zdroje pomoci

- Městský úřad Jeseník, Oddělení sociálně právní ochrany dětí, Karla Čapka 1147/10, Jeseník, vedoucí oddělení
Mgr. Bc. Kristýna Michálková, tel. 584 48 447, e-mail: kristyna.michalkova@mujes.cz
kurátoři pro děti a mládež
Bc. Kateřina Vsetečková, tel. 584 48 464, e-mail: katerina.vseteckova@mujes.cz
Bc. Veronika Kočí, tel. 584 498 454, e-mail: veronika.koci@mujes.cz
- Policie ČR, Krajské ředitelství Ol. kraje, SKPV, odd. obecné kriminality, Moravská 4, Jeseník, tel. 974 773 316, e-mail: je.skpv.podatelna@pcr.cz
 - obvodní odd. Jeseník - Moravská 780/4, 79001, tel. 974 773 651
 - obvodní odd Zl. Hory - Bezručova 614, 793 76, tel. 974 773 711
 - obvodní odd. Javorník - Hlavní 149, Žulová, 790 65, tel. 974 773 701
- Pedagogicko-psychologická poradna a SPC Olomouckého kraje, Dukelská 1240/27, Jeseník
oblastní metodik prevence
Mgr. Martin Kupka, Ph.D., tel. 584 411 829, 724 131 963, e-mail: metodik@ppp-jesenik.cz

- Poradna pro oběti pod projektem Probační a mediační služby Jeseník, Sadová 881/4, Jeseník, *poradce pro oběti*
Mgr. Jana Kotková, tel. 727 940 166, e-mail: kotkova.pms@gmail.com
- Krajský úřad Olomouckého kraje, Jeremenkova 40b, Olomouc , Odd. krajského vzdělávání, Obor školství a mládeže, Primární prevence ve školství, PhDr. Ladislav Spurný, tel. 585 508 545, e-mail: l.spurny@kr-olomoucky.cz

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Žižkovo nám. 5, Olomouc, <http://prvok.upol.cz>, vedoucí centra
doc. Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., e-mail: kamil.kopecky@upol.cz, tel. 585 635 601, mob. 777 146 808

projekt **E-Bezpečí**

www.e-bezpeci.cz, on-line poradna [http://poradna.e-bezpeci.cz/](http://poradna.e-bezpeci.cz)

e-mail: info@e-bezpeci.cz

vzdělávání pro školy/policisty e-mail: vzdelavani@e-bezpeci.cz

Projekt Nenech to být - www.nntb.cz – organizace, webová platforma a mobilní aplikace bojující proti šikaně

Další možná podpora

- <http://esynergie.upol.cz/ditevoohrozeni/> - Dítě v ohrožení – první pomoc pro pedagogy a vychovatele (k tématu zejm. vzorový případ „Přes internet šikanovaná Lenka“, vzorový případ „Šikanovaný Péťa“)
- www.bezpecne-online.cz – stránky Národního centra bezpečnějšího internetu na téma online bezpečnosti
- www.horkalinka.cz - Horká linka provozovaná Národním centrem bezpečnějšího internetu.
- www.pomoconline.cz – pomáhající linka pro řešení krizí spojených s elektronickým násilím provozované Národním centrem bezpečnějšího internetu a Sdružením Linka bezpečí
- www.sikana.org - Občanské sdružení Společenství proti šikaně
- www.nebudobet.cz – stránky projektu Nebuď obět!

Zdroje

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2016). Co dělat, když – intervence pedagoga. Příloha č. 7 - Kyberšikana.
- MŠMT - Pomůcka k nově zakotveným právům a povinnostem pedagogických pracovníků a k povinnému vyloučení žáka nebo studenta. Dostupné z <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/pomucka-k-nove-zakotvenym-pravum-a-povinnostem-pedagogickych>
- Szotkowski R, Kopecký K., (2018). Kyberšikana a další druhy on-line agrese zaměřené na učitele. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. Dostupné z <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/103-kybersikana-a-dalsi-druhy-online-agrese-zamerene-na-ucitele/file>.
- Mašková A. a kol. (2012) Kyberšikana ve školním prostředí – Metodický materiál pro pedagogické pracovníky. Národní centrum bezpečnějšího internetu
- Kavalír A., Rottová N a kol. (2009) Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Dostupné z <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozept/phenomen-kybersikana/184-kybersikana-a-její-prevence>
- Látal L. (2014) Prevence a diagnostika symptomů obětí kyberšikany pro pediatriy. Dostupné z http://nebudobet.cz/repo/publikace_prevence_a_odhaleni_symptomu_obeti_kybersikany.pdf
- Houdek L, Uhlík Š., (2018). Šikana ho dostala do Bohnic. Dnes je mu terapií tanec a konzervatoř. Dostupné z <https://www.hatefree.cz/blo/clanky/2838-stepan-uhlik>

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

projekt: **Podpora interdisciplinární spolupráce sociálně právní ochrany dětí na Jesenicu**
r. č.: CZ.03.2.63/0.0/0.0/17_071/0007630